

Alle hens aan dek voor werk

Onze jobachterstand op Europa inhalen¹

Vorig jaar daalde de werkgelegenheid in België voor het eerst sedert 1994, namelijk met 12 000 banen,² en dit jaar zal de teruggang wellicht nog sterker zijn. Dat ontgoochelende resultaat heeft veel te maken met de tegenvallende economische conjunctuur. De vele schokken die de wereldeconomie en Europa de jongste jaren hebben getroffen, hebben aan de economische groei gevreten. Die zal in ons land dit jaar voor de derde opeenvolgende keer allicht niet meer dan 1% bedragen.

De impact daarvan op de werkgelegenheid zal zich, zoals gewoonlijk, met vertraging laten voelen, omdat het eerste herstel doorgaans wordt opgevangen door een groter aantal werkuren van het bestaande personeelsbestand. Toch mag al in 2004 een kentering worden verwacht.

De aarzelende conjunctuur

Maar inmiddels zijn er signalen dat het ergste achter de rug is. In de Verenigde Staten en Japan gaat het beter. Ook in Europa geven enquêtes zowel bij consumenten als bij ondernemingen aan dat het vertrouwen zich langzaam herstelt. Tevens zijn er redenen om aan te nemen dat de economie zou moeten herleven: voorraden moeten worden aangevuld, het aanpassingsproces bij de bedrijven is nu mogelijk zo ver gevorderd dat er opnieuw aan investeren kan worden gedacht, en het macro-economische beleid is ondersteunend. De financieringsvoorwaarden zijn gunstig, omdat de rentetarieven, zowel op korte als op lange termijn, op een zeer laag peil liggen. Een aantal risico's blijven echter wegen op de economie: het groeiende macro-economische onevenwicht in de Verenigde Staten; opnieuw ontsprende begrotingen in grote Europese landen, die het vertrouwen kunnen aantasten en de rente opjagen; en de aanhoudend bedrukte situatie op de Europese arbeidsmarkten, die blijft wegen op het consumentenvertrouwen. Toch gaan de meeste internationale en nationale instellingen nu uit van een balans die minder negatief oogt dan 6 of 12 maanden geleden, en wordt een matig herstel verwacht dat de groei in Europa en in ons land volgend jaar zou kunnen opvoeren tot 1,5 à 2%.

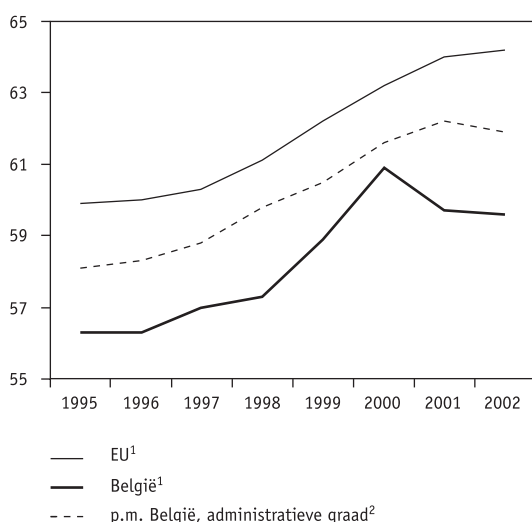
De jobachterstand van België t.o.v. Europa

Die conjuncturele verbetering is meer dan welkom. Maar ze doet niets af aan de structurele zwakte die de arbeidsmarkt in België kenmerkt, en die niet door een cyclisch herstel zal kunnen worden goedgemaakt. Die zwakte komt tot uiting in de achterstand inzake werkgelegenheidsgraad ten opzichte van onze Europese partners. In 2002 waren er in België, volgens Europees geharmoniseerde enquêtegegevens, op 100 mensen op arbeidsleeftijd amper 60 aan de slag. Dat is een stuk beter dan in het midden van de jaren '90. Maar dat is nog altijd 4 minder dan in Europa, waar de werkgelegenheidsgraad 64% bedroeg (zie figuur 1). De Belgische ratio is op 3 landen na de laagste van de Europese Unie. Op grond van de exhaustieve administratieve gegevens ligt de werkgelegenheidsgraad in België hoger, ongeveer 62%, maar ook dan blijft er een achterstand ten opzichte van de Europese Unie.

Op de Europese Top van Lissabon in 2000 was de ambitie geformuleerd om de werkgelegenheidsgraad tegen 2010 op te voeren tot 70% voor het geheel van de Unie, een verhouding die in sommige landen overigens al wordt bereikt. Die ambitie is, zoals dezelfde Top het preciseerde, nodig om van

Figuur 1.

Verloop van de werkgelegenheidsgraad in België en in de EU (in procent van de bevolking op arbeidsleeftijd).

1. Werkgelegenheidsgraad berekend op basis van de gegevens van Europees geharmoniseerde arbeidskrachtentellingen van het tweede kwartaal om een vergelijking mogelijk te maken met de resultaten van de andere landen van de Europese Unie. De vermindering van de werkgelegenheidsgraad in België in 2001 is voornamelijk toe te schrijven aan de Europese beslissing om niet langer de personen, die gedurende meer dan 3 maanden in loopbaanonderbreking zijn, mee te tellen in de werkende bevolking.
2. Op grond van de werkgelegenheid berekend op basis van administratieve bronnen (voornamelijk socialezekerheidsorganisaties) en gepubliceerd in de nationale rekeningen.

Bron: EC, INR.

Europa een dynamische economie te maken met een grote sociale cohesie. In die formulering zitten de drie cruciale argumenten voor het streven naar meer jobs: (1) werk bezorgt mensen een inkomen en vormt ook een uitgelezen vorm van sociale integratie; (2) de vergrijzing zal het gewicht van de bevolking op arbeidsleeftijd na 2010 drastisch doen dalen; het komt er dus op aan tegen die tijd méér mensen op arbeidsleeftijd dan vandaag aan de arbeidsmarkt te doen participeren om het groeipotentieel van de economie te vrijwaren; en (3) diezelfde vergrijzing zal de uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg doen oplopen,³ en om dat

budgettair te kunnen dragen, komt het erop aan om de groep economisch actieven, op wie de financiering van die uitgaven rust, zo groot mogelijk te maken. Voor ons land zal dat trouwens niet volstaan: om de betaalbaarheid van pensioenen en gezondheidszorg te vrijwaren, moet er voor gezorgd worden dat tegen de periode na 2010 voldoende uitgespaard kan worden op de rentelasten van de openbare schuld, vermits in de toekomst onmogelijk tegelijk de lasten van die schuld en de lasten van pensioenen en gezondheidszorg betaald kunnen worden.

Het moet erkend dat de tegenvallende economische ontwikkelingen van de afgelopen jaren de ambitie van Lissabon meer en meer buiten bereik hebben gebracht; die uitdaging was trouwens geformuleerd in de hypothese van een trendmatige groei van 3%. Maar dat neemt niet weg dat de wens om beter te doen dan nu onverminderd groot moet blijven. De arbeidsparticipatie in Europa moet worden versterkt. Daarom ook heeft de Europese Unie een werkgelegenheidsstrategie uitgewerkt, die onlangs werd herzien en de lidstaten resoluut aanzet tot een 'totaalbeleid' voor meer werk.

Aangezien wij achterlopen op Europa, moet de ambitie voor ons land nog groter zijn. Het is echter onmogelijk om tegen het eind van dit decennium in de buurt van de 70% te komen, want dat zou betekenen dat vanaf nu zeker 100 000 jobs per jaar gecreëerd zouden moeten worden, terwijl er in het economische topjaar 2000 'slechts' 75 000 banen bijgekomen zijn.

Nieuwe doelstelling

Twee dingen kunnen en moeten wel worden gedaan: de werkgelegenheid moet verhoogd worden en, rekening houdend met onze achterstand, méér dan in de rest van Europa. Daarom zou het opportuun zijn een doelstelling te formuleren die refereert naar de Europese ontwikkelingen, die zo indirect een koppeling maakt met de werkgelegenheid én dus ook de economische groei in Europa, en toch voldoende ambitieus is om onze achterstand op voldoende overtuigende wijze in te halen. Die doelstelling zou kunnen zijn om te streven naar een *groei van de werkgelegenheid die de helft groter is dan die bij onze Europese partners*.

Ex ante kan niet worden aangegeven waar die doelstelling ons zal brengen, aangezien dat afhangt van de Europese conjunctuur en de ontwikkeling van de Europese arbeidsmarkt. Een voorbeeld kan die doelstelling illustreren. Enkele maanden geleden werden vooruitzichten geformuleerd die gewag maken van een gemiddelde economische groei in Europa van ongeveer 2,4% per jaar van 2003 tot 2008 of een groei van 12,5% over die gehele periode, en een stijging van de werkgelegenheid met 3,7%. Indien die vooruitzichten zouden worden gerealiseerd,⁴ zou België in diezelfde periode dus een jobaangroei van 5,5% (3,7% plus de helft) moeten realiseren, wat bijna 230 000 nieuwe jobs zou vereisen of zo'n 45 000 per jaar. Dat is een kleine 70 000 méér dan de aangroei die we volgens het Planbureau spontaan zouden kunnen tegemoet zien, of gemiddeld per jaar zo'n 14 000 mensen extra aan het werk. De realisatie van die doelstelling zou België op een traject brengen waarbij de achterstand inzake werkgelegenheidsgraad tegenover Europa geleidelijk wordt ingelopen.

Voor de invulling van deze doelstelling zou een grondige en volledige analyse van de oorzaken van de achterstand zeer behulpzaam kunnen zijn. Zo zou het interessant zijn in detail na te gaan in welke bedrijfstakken, beroepscategorieën, leeftijds- en opleidingsniveaus de achterstand zich precies situeert, zowel ten opzichte van het gemiddelde van de Europese Unie als ten opzichte van de best presterende lidstaten, en de verklarende elementen te kennen. Een dergelijke gedetailleerde analyse vraagt tijd. Een aantal elementen van diagnose van de Belgische prestaties kunnen hier worden aangekeikt, zonder dat deze exhaustief zijn, met name omtrent economische groei, de werking van de arbeidsmarkt en de loonkosten en -lasten.

Voorwaarden voor een duurzame economische groei

Een eerste vaststelling is dat duurzame economische groei zeer belangrijk is voor werkgelegenheid. Maar omgekeerd moet er voor gezorgd worden dat de economische activiteit niet wordt geremd door een tekort aan arbeidsaanbod. Vandaag is dat laatste nog ruim voorhanden, maar na 2010 zal dit, onder invloed van de vergrijzing van de bevolking, beginnen slinken. Daarom ook is het heel belangrijk dat meer mensen zich actief inscha-

kelen op de arbeidsmarkt. Dit vormt voor België een zware uitdaging: die bestaat er natuurlijk in de eerste plaats in zoveel mogelijk werkzoekenden een job te bezorgen, maar bovendien ook momenteel inactieve personen die geen baan hebben en er ook niet actief naar vragen, voor de arbeidsmarkt te interesseren. Het aandeel van deze laatste groep in de bevolking op arbeidsleeftijd – dit is de inactiviteitsgraad – bedraagt in België volgens Europese cijfers 36% tegenover 30% in de Europese Unie (zie tabel 1). Daartoe behoren onder meer jongeren die studeren en thuiswerkende vrouwen. Maar vooral voor twee groepen ligt de niet-participatie erg hoog: de allochtonen, vooral die van buiten de Europese Unie, die maar half zoveel in het arbeidsproces zijn ingeschakeld als de Belgen, en de 55-plussers, van wie slechts een kwart werkt, tegenover 40% in de Europese Unie (zie tabel 1). Dit laatste heeft onder meer te maken met belangrijke vervroegde uittredingen: de effectieve gemiddelde uittredingsleeftijd bedraagt in België 57 jaar, 3 jaar vroeger dan gemiddeld in de Europese Unie en 5 jaar vroeger dan in de Scandinavische landen.

Het groeipotentieel hangt op langere termijn echter niet alleen af van een voldoende arbeidsaanbod, maar ook van de omvang en de kwaliteit van de investeringen. Daarom is een gunstig investeringsklimaat voor ondernemingen erg belangrijk. Ook ontwikkeling en onderhoud van een performante publieke infrastructuur zijn van belang. In dit opzicht moet vermeld worden dat de netto-overheidsinvesteringen (dit wil zeggen na aftrek van afschrijvingen) in België in de jaren '90 tot nihil zijn teruggevallen, terwijl zij in de Europese Unie jaarlijks ruim 1% van het bbp bedroegen.

Productiviteit, efficiëntie en innovatie zijn eveneens sleutels voor sterkere groei. Met name innovatie kan de economie in staat stellen om interessante marktsegmenten met grotere toegevoegde waarde aan te boren. In dat opzicht doet België het niet zo slecht in vergelijking met het Europese gemiddelde, maar bevindt het zich zeker niet in het Europese koppeloton. Zo liggen de uitgaven voor research en ontwikkeling, met 2% van het bbp, nog 1% onder de Europese doelstelling en bijna 2 procentpunten onder die van koploper Zweden.

Economische groei steunt tenslotte ook op voldoende financiering. Wat dat betreft, kan worden

gesignaleerd dat de kredietvoorwaarden bij de banken de laatste tijd zijn verstrengd en dat er niet veel alternatieve financieringsmechanismen bestaan voor groeiprojecten van met name KMO's.

De werking van de arbeidsmarkt

Uit veel analyses blijkt verder dat de werking van onze arbeidsmarkt verstoord wordt door elementen van gebrekkige overeenstemming tussen het aanbod van en de vraag naar werk, wat men vaak de 'mismatch' op de arbeidsmarkt noemt.

Flexibiliteitswensen verzoenen

Een eerste aspect heeft te maken met de verzoening van, aan de ene kant, de *verzuchting van ondernemingen om het arbeidsvolume zo soepel mogelijk aan de productie aan te passen*, en, aan de andere kant, *die van werknemers om hun werk beter te combineren met hun gezin, sociale activiteit en vrije tijd*. De laatste tijd is de inzet van arbeid globaal zeker versoepeld. Weliswaar daalde het beroep op de tijdelijke werkloosheid en het werk in ploegen onder invloed van een verminderd relatief belang van de industriële werkgelegenheid. Maar het beroep op contracten van bepaalde duur nam de jongste tijd duidelijk toe; uit de sociale balansen blijkt dat bijna de helft van de uitstroom uit ondernemingen, die in 2001 werd geregistreerd, plaatsvond via de niet-verlenging van een tijdelijk contract. Ook het belang van interimwerk, dat ondernemingen beschouwen als één van de voorname instrumenten om het arbeidsvolume aan te passen, is in België aanzienlijk.

Maar het is vooral de deeltijdarbeid die een hoge vlucht heeft genomen, precies omdat die gezien wordt als een interessante formule om werk en andere activiteiten te combineren. Zijn aandeel in de totale werkgelegenheid is gestegen van 14,6% in 1997 tot 19,3% in 2002, hoger dan het Europese gemiddelde van 17,7% (zie tabel 1). Hoewel deeltijdwerk dus al ruim verspreid is, vooral bij vrouwen, is er nog een belangrijke onbevredigde vraag naar, zowel van mannen als van vrouwen. Indien men erin zou slagen hieraan te beantwoorden en het aantal deeltijdwerkenden met bijvoorbeeld 10%

zou verhogen, zou dat goed zijn voor zowat 45 000 werkenden extra.

Regionale mismatch

Een tweede belangrijk aspect heeft te maken met de vaststelling dat wij er in België kennelijk slecht in slagen de vraag naar arbeid in een regio of subregio te doen aansluiten bij het aanbod van arbeid in andere regio's of subregio's. Hoewel België een klein land is, is de dispariteit in werkloosheidsgraad er zeer groot, niet enkel tussen de gewesten, maar ook tussen provincies en arrondissementen. Die verschillen zijn in geen enkel land van de Europese Unie groter, Italië uitgezonderd. Bijzonder opmerkelijk is dat de werkloosheid in de grote steden op een veel hoger peil blijft hangen, terwijl de werkloosheid rondom vaak veel lager ligt en daarsoms een onbevredigde arbeidsvraag ontstaat. De situatie in Brussel bijvoorbeeld is zorgwekkend, want van alle Europese hoofdsteden, op Berlijn na, heeft onze hoofdstad de hoogste werkloosheidsgraad, en nergens in Europa is het werkloosheidsverschil tussen de hoofdstad en het land belangrijker dan in België. Er is in ons land dus een probleem van *mobilitéit van arbeidskrachten*, dat wellicht verband houdt met een hele reeks van elementen, zoals culturele en taalbarrières, gebrekkige woonmobilitéit, onvoldoende informatie-uitwisseling, verkeersproblemen, en naar allochtonen toe – die vooral in grote steden wonen – selectief of discriminerend aanwervingsgedrag.

Opleidingsachterstand verkleint

Onderwijs en opleiding vormen een derde aspect. *Hoe beter opgeleid, hoe meer kansen men heeft op een duurzame job*: in 2002 hadden amper 4 op 10 lager geschoolden in ons land een baan, tegen ruim 8 op 10 hogeschoolden.⁵

Met het opleidingspeil van de bevolking gaat het gelukkig de goede kant op: er zijn nog altijd meer lager geschoolden bij ons dan in het buitenland – 37% van de bevolking tussen 25 en 59 jaar, tegen 33% in de Europese Unie, maar dat is niet langer meer het geval bij de jongere generaties, en bovendien zijn er in België meer hogeschoolden dan elders: 29% tegenover 23% in de Europese Unie

Tabel 1.

Arbeidsmarktindicatoren van België en de Europese Unie (1997-2002).

(Procenten ¹ , tenzij anders aangegeven)		1997	1998	1999	2000	2001	2002
Werkgelegenheidsgroei²	België	0,9	1,8	1,4	1,9	1,5	-0,3
	p.m. in aantal banen	35.000	70.000	55.000	77.000	60.000	-12.000
	Europese Unie	1,0	1,8	1,9	2,1	1,4	0,5
Werkgelegenheidsgraad³							
	totaal						
	België	57,0	57,3	59,0	60,9	59,7	59,6
	Europese Unie	60,1	61,0	62,1	63,1	64,0	64,2
55-plussers	België	22,1	22,5	24,7	25,0	25,1	25,7
	Europese Unie	36,3	36,4	36,9	37,5	38,3	39,8
Inactiviteitsgraad⁴	België	37,4	36,8	35,4	34,8	36,4	35,9
	Europese Unie	32,5	32,0	31,4	31,1	30,9	30,4
Aandeel tijdelijke arbeid⁵	België	6,3	7,8	10,2	9,0	8,8	7,6
	Europese Unie	12,3	12,8	13,3	13,6	13,4	13,0
Aandeel deeltijdarbeid⁶	België	14,6	15,7	19,7	20,6	18,4	19,3
	Europese Unie	16,5	17,0	17,3	17,5	17,6	17,7
Aandeel laaggeschoolden⁷	België	39,3	40,5	39,8	39,1	38,2	37,2
	Europese Unie	40,6	46,8	35,8	34,7	34,2	33,5
Aandeel hooggeschoolden⁸	België	27,0	26,7	28,1	28,6	29,2	29,1
	Europese Unie	19,7	18,1	21,4	22,1	22,3	22,7
Loonkostengroei⁹							
	per gewerkt uur ¹⁰						
	België	2,7	0,8	3,4	1,6	3,4	4,7
	Drie buurlanden ¹¹	1,7	1,8	1,8	3,3	3,8	3,2
per eenheid product	België	-0,6	0,5	1,5	-0,1	4,7	3,1
	Drie buurlanden ¹¹	-0,2	-0,1	0,4	1,0	2,7	1,7
(Para)fiscale druk op arbeid¹²	België	44,3	44,6	43,8	44,2	43,8	n.b.
	Drie buurlanden ¹¹	41,1	41,3	41,3	41,1	40,4	n.b.

1. Jaarlijks veranderingspercentage van het BBP tegen constante prijzen.
2. Jaarlijks veranderingspercentage van de totale binnenlandse werkgelegenheid in personen.
3. Aantal werkende personen in procenten van de overeenstemmende bevolking op arbeidsleeftijd, gegevens tweede kwartaal.
4. Aantal inactieve personen in procenten van de bevolking op arbeidsleeftijd, gegevens tweede kwartaal.
5. Aantal tijdelijke arbeidsovereenkomsten in procenten van de totale werkgelegenheid (15-64-jarigen), gegevens tweede kwartaal.
6. Aantal deeltijdse arbeidsovereenkomsten in procenten van de totale werkgelegenheid (15-64-jarigen), gegevens tweede kwartaal.
7. Aantal personen zonder diploma hoger middelbaar onderwijs in procenten van de bevolking (25-59-jarigen), gegevens tweede kwartaal.
8. Aantal personen met een diploma van het hoger onderwijs in procenten van de bevolking (25-59-jarigen), gegevens tweede kwartaal.
9. Jaarlijks veranderingspercentage van de loonkosten in de particuliere sector.
10. Loonkosten per werknemer, omgerekend naar loonkosten per gewerkt uur volgens de methode van de CRB.
11. Gewogen gemiddelde van Duitsland, Frankrijk en Nederland.
12. Aandeel van de fiscale (inkomstenbelasting) en parafiscale (bijdragen Sociale Zekerheid) heffingen op arbeidsinkoën in de loonkosten.

Bronnen: EC, OESO, CRB, INR, NBB.

(zie tabel 1). Toch blijft het een uitdaging om het onderwijs zo performant en toegankelijk mogelijk te maken voor iedereen. Volgens OESO-enquêtes heeft één op vijf 15-jarigen nog niet voldoende vaardigheden verworven om een volwaardige toekomst op de arbeidsmarkt tegemoet te kunnen zien. Er is zeker ook nog ruimte om het vervroegd schoolverlaten, dat weliswaar minder groot is dan gemiddeld in Europa, verder terug te dringen.

In vergelijking met het verleden is niet alleen het voor arbeidsdeelname nodige kennisniveau genomen, maar is de houdbaarheid ervan ook gedaald. Levenslang leren is daarop het antwoord. Vandaar dat de Europese Unie in het kader van haar werkgelegenheidsstrategie vraagt dat tegen 2010 tenminste 12,5% van de volwassenen zouden participeren aan opleiding, in welke vorm ook: in ondernemingen, onderwijs of daarbuiten. België scoort daar met 7% nog onder het actuele Europese gemiddelde van 9%.

De gegevens wijzen gelukkig op een belangrijke *democratisering van de opleiding in de ondernemingen*: volgens Europese enquêtes is het aandeel van de werknemers dat opleiding volgt tussen 1993 en 1999 gestegen van 16 tot 41%, en hebben naast kaderleden ook bedienden en arbeiders daar ruimer toegang toe gekregen. Internationale benchmarking van de opleidingsinspanningen is niet eenvoudig met de beschikbare gegevens: *het aandeel van de formele opleidingsinspanningen* – dat wil zeggen georganiseerde cursussen en stages – in de loonkosten ligt volgens Europese enquêtes *in België lager dan gemiddeld in Europa en in de buurlanden*. Aan de andere kant merkt men dat er in ons land meer bedrijven zijn – ruim één op vijf – die alleen informele opleidingsinspanningen leveren, zoals opleiding op de werkplaats, leer- en kwaliteitscirkels, opleiding op afstand, conferenties, ateliers en seminars, enz. die niet zijn opgenomen in de op budgettaire gegevens gebaseerde beschikbare indicatoren. Cruciaal zijn de kwaliteit en het rendement van de opleiding, want die bepalen uiteindelijk voor een groot deel de inzetbaarheid van de werknemers.

Intensievere acties voor werkzoekenden

Een vierde belangrijk aspect betreft de *begeleiding en opvolging van werkzoekenden*. Hun aantal is de

laatste tijd onder invloed van de ongunstige conjunctuur opnieuw opgelopen, met name onder jongeren, maar zelfs in betere tijden stelt men vast dat een aantal onder hen moeilijk de weg vindt naar de arbeidsmarkt, terwijl daar soms heel wat vacatures onvervuld blijven. De Europese werkgelegenheidsstrategie wil dat alle volwassen werkzoekenden voor de twaalfde werkloosheidsmaand en alle jonge werkzoekenden voor de zesde werkloosheidsmaand een nieuwe startkans krijgen, en dat minimum een kwart van de langdurig werklozen een opleiding, herscholing of beroepservaring krijgt. In 2001 kregen in België 1 op 2 volwassen werklozen, en 6 op 10 jonge werkzoekenden een actieplan voor de twaalfde, respectievelijk zesde werkloosheidsmaand. Dat is een vooruitgang in vergelijking met 5 jaar geleden, toen het in beide gevallen ging om nog geen 1 op 5, maar het blijft minder dan in een aantal andere landen, die er nu al in slagen de Europese doelstellingen na te leven. Bovendien moet worden gesignaleerd dat bijna een vijfde van de volwassenen en een kwart van de jongeren in de langdurige werkloosheid terechtkomt.

De jongste jaren zijn de regionale bemiddelingsdiensten er wel in geslaagd duidelijk meer vacatures te doen invullen, in lijn met de Europese werkgelegenheidsstrategie die een modernisering en versterking van de instellingen op de arbeidsmarkt vraagt. Op te merken is eveneens dat Europa vraagt dat werkzoekenden in de hele Unie tegen 2005 alle aan de nationale of regionale diensten voor arbeidsvoorziening overgemaakte werkaanbiedingen zouden moeten kunnen raadplegen, om zo de geografische mobiliteit aan te moedigen.

(Buurt)diensten aan personen

Een ander domein waar bij goede afstemming tussen vraag en aanbod nog kansen liggen voor meer banen, is dat van de diensten aan personen. Doorheen een aantal maatschappelijke ontwikkelingen zoals een ruimere participatie van vrouwen aan de arbeidsmarkt en de vergrijzing van de bevolking, zijn inderdaad *de behoeften aan persoonlijke dienstverlening toegenomen, zonder dat zij allemaal door de markt worden opgevangen*. Dat blijkt onder meer uit de ervaring met de PWA's, waar zich een vraag naar buurtdiensten heeft ontwik-

keld die overeenstemt met bijna 8 000 voltijdse jobs. Het nieuwe stelsel van de dienstencheques moet het mogelijk maken op die groeiende vraag in te spelen met volwaardige arbeidsplaatsen.

Uiteraard moet eraan herinnerd worden dat de persoonlijke behoeften aan gemeenschapsvoorzieningen zoals zorg, sociale begeleiding en cultuur, een structureel antwoord vinden in de non-profitsector, waarvan het aandeel in de werkgelegenheid is gestegen van 14% in 1995 tot bijna 16% in 2002, overigens met een belangrijk aandeel deeltijdjobs. Dit steunt op de inzet van belangrijke budgettaire middelen, aangezien de overheid voor een belangrijke subsidiëring zorgt.

Loonkosten en -lasten

Hangt de mogelijke ontwikkeling van de persoonlijke dienstverlening buiten de marktsector dus in belangrijke mate af van budgettaire overwegingen, dan wordt de dynamiek in de marktsector van de ondernemingen uiteraard bepaald door hun concurrentievermogen in een meer en meer geglobaliseerde economie. Dat concurrentievermogen wordt op zijn beurt bepaald door heel wat aspecten: de productiestructuur van onze economie, zowel geografisch als naar producten, de inspanningen voor investering, innovatie van producten en productieprocessen en research en development, de kwaliteit van het management. Zeker in een kleine open economie als de Belgische, waar de prijzen in nogal wat gevallen door de wereldmarkt worden opgelegd, is de ontwikkeling van de kosten echter zeer bepalend.

De loonkosten, veruit het belangrijkste bestanddeel van de binnenlandse kosten, *hebben* – uitgedrukt per uur⁶ – *tussen 1996 en 2002 bijna gelijke tred gehouden met die bij de drie belangrijkste handelspartners* (zie tabel 1), een resultaat dat mee in de hand is gewerkt door de vermindering van de werkgeversbijdragen voor de Sociale Zekerheid en met name door het programma van lastenvermindering dat sedert 1999 werd uitgevoerd. Er is dus zeker geen relatieve verbetering opgetreden en in hoofdte daarvan dus ook geen bijdrage geleverd tot de vermindering van onze jobachterstand. De groei van de zichtbare arbeidsproductiviteit bleef van haar kant wat beperkter dan in de buurlanden –

samenhangend met de toegenomen werkgelegenheidsintensiteit van de economische groei – waardoor de loonkosten per geproduceerde eenheid wel sterker stegen dan elders.

De fiscale en parafiscale druk op arbeid ligt in België nog steeds op een zeer hoog peil: ondanks een lichte daling tussen 1997 en 2001 bedroeg zij in dit laatste jaar nog 43,8%, dat is 3,4 procentpunten meer dan het gewogen gemiddelde van onze drie belangrijkste handelspartners (zie tabel 1), en de hoogste druk van de Europese Unie, op Zweden en Finland na. Micro-economische gegevens tonen bovendien aan dat die druk in België het grootst is voor lage en gemiddelde inkomens, en de tweede hoogste voor hoge inkomens, en dat de progressiviteit van die druk sterker is dan gemiddeld in Europa.

In de voorbije jaren werden inspanningen geleverd om *de loonwig terug te dringen en zo ook werkloosheidsvallen te beperken*, zowel via de hervorming van de personenbelasting als via verminderingen van persoonlijke en werkgeversbijdragen voor de Sociale Zekerheid. Een voortzetting van dat beleid kan de werkgelegenheid ten goede komen, op twee in de economische analyse verifieerbare voorwaarden. Vooreerst mogen lastenverminderingen niet worden gebruikt voor loonsverhoging, zoniet verliezen zij grotendeels hun banenschepend karakter; een verantwoorde loonontwikkeling blijft trouwens in het algemeen een absolute leidraad om het concurrentievermogen van de Belgische ondernemingen te vrijwaren of zelfs te versterken, en om ervoor te zorgen dat de economische groei meer jobs genereert. Ten tweede moeten de lastenverminderingen sporen met het traject dat de Belgische overheidsfinanciën en in het bijzonder de Sociale Zekerheid duurzaam gezond moet houden en voorbereiden op de vergrijzing van de bevolking.

Besluit

In deze bijdrage zijn enkele elementen van diagnose belicht, zonder exhaustief te zijn. Er zijn ongetwijfeld nog andere aandachtspunten, zoals de arbeidsreglementering en de kwaliteit van het werk – een prioriteit van de Europese werkgelegenheidsstrategie geïnspireerd door het jongste Belgische

voorzitterschap van de Europese Unie, die erop gericht is het actief worden en blijven aantrekkelijker te maken. Zij kunnen zeker meegenomen worden in een aanpak die hoe dan ook globaal zal moeten zijn, en een volgehouden inspanning zal vergen op vele fronten.

De omstandigheden waarin België moet proberen zijn achterstand op het stuk van werkgelegenheid in te halen, zijn verre van gemakkelijk: de wereldeconomie is pas aarzelend en moeizaam aan een herstel begonnen, en de begrotingssituatie maakt het niet mogelijk om massale middelen in te zetten. Maar met die omstandigheden hadden of hebben ook andere landen te maken, die er toch in slagen om betere arbeidsmarktprestaties neer te zetten. Onder meer die vaststelling moet de overtuiging voeden dat we beter kunnen, en dat we ook beter moeten om onze welvaart in de volgende decennia veilig te stellen.

Jan Smets
Nationale Bank van België
Hoge Raad voor de Werkgelegenheid

Noten

1. Bijdrage tot de werkgelegenheidsconferentie tussen de federale sociale partners, de federale regering en de deelstaatregeringen.
2. De in het artikel vermelde statistische gegevens zijn opgenomen in tabel 1.
3. Volgens de ramingen van de Studiecommissie voor de Vergrijzing zouden de uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg in België tussen 2002 en 2030 met 4,7% van het bbp oplopen.
4. Dit is uiteraard niet zeker, want in 2004 zal de groei volgens de beschikbare ramingen al beduidend onder die 2,4% blijven.
5. Laaggeschoolden hebben ten hoogste een diploma van lager secundair onderwijs; hogegeschoolden hebben een diploma van het hoger onderwijs.
6. Dit is volgens de definitie van de wet van 1996 ter bevordering van de werkgelegenheid en de preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen.